

ՓՈԽԱՆ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆԻ

ՄՇԱԿՈՒԱԾ ԽԻՂԱԸ

Իր մտատիպարին նուիրուած գործիչը որչափ աւելի խորապէս վստահ ըլլայ թէ իր պաշտօնի կիրարկումին միջոցին բարեխիղճ ընթացքի մը հետեւած է միշտ, նոյնքան աւելի անկեղծօրէն պէտքը կը զգայ դարձեալ ուրիշներուն եւ իրեններուն մանաւանդ աղօթքին օժանդակութեանը՝ կարենալու համար յարատեւել միեւնոյն ուղղութեան մէջ։ Որովհետեւ, ի փորձոյ նոյն իսկ գիտակ, ներքնապէս համոզուած է թէ անկարելի է որ մարդս, ինք մէն միայնակ, առանց վերին եւ գերագոյն օժանդակութեան մը լոյսին, պայծառատես եւ արդարամիտ իմաստութեամբ յառաջ վարէ իր քայլերը ներքին բերումներու եւ արտաքին մղումներու մարտէն ու պղտոր խայծերու եւ ըզկծեցնող խայթերու ընդհարումներէն գոյացած այն խաւարին մէջ, որ աշխարհի կեանքն է ինքնին։

Խի՛ղճը ... ամենէն մաքուր եւ անշէշ զօրութիւնն է ան, Աստուծոյ ներկայութիւնը նոյն իսկ - ինչպէս պիտի ըսէր Հիւկօ - որ կայ մարդուն հոգեկան էութեան մէջ, եւ որ միայն կրնայ ամենէն աւելի ճիշդ ուղղութեան մը ենթարկել մարդկային բարոյականը։ Գազանը իր որսը պատառելէն ետքը կրնայ անխիռտ քնանալ անոր ճապաղիքին մէջ. մինչ մարդը, այդ անունը արժանապէս կրող մարդը սակայն, անհնար է որ չզգայ անիրաւ արարքի մը գիտակցութենէն իսկոյն իր մէջ ծնած ներքին լկուսի մը վիճակը։

Խի՛ղճ ... բանականութեան ցուքն է ան սիրտի հայելիին վրայ, երբ հոգին ինքզինքը ուզէ դիտել ինքն. միտքին զարկերակը, որ իր մէն մի տրոփումին մէջ պատգամի մը ազդարարութիւնը ունի։ Աստուածային բնագոյ, անմահ եւ երկնային ձայն մըն է ան, ինչպէս կ'ըսէ Ռուսօ, ամենէն ապահով առաջնորդը անգէտ եւ անփորձ բայց իմացական եւ ազատ էակին. բարին եւ չարին անսխալ դատաւոր՝ որ մարդը նման կ'ընէ Աստուծոյ, որ մեր բնութեան գերազանցութիւնը եւ մեր գործերուն բարոյականութիւնը կը շինէ, եւ առանց որուն պիտի չկարենայինք իմանալ թէ ի՞նչն է այն որ զմեզ վեր կը բարձրացնէ անասուններէն։

Բայց ինչպէս ամէն զօրութիւն, որ գործարանաւորուած կամ գիտակից կեանքէ մը կը բխի, զարգանալու կամ կատարելագործուելու համար պէտք ունի մշակուելու, նոյնպէս խիղճն ալ, բարոյական զօրութիւններուն մեծագոյնը եւ նոյն ատեն ամենէն ազնուականը, մարդուն մէջ, մտքի կարողութիւններուն նման՝ պէտք ունի դաստիարակուելու։ Մարգուելո՛վ է որ հետզհետէ ընդունակ կ'ըլլայ անիկա միշտ աւելի քաղցր, աւելի յստակատես, աւելի լայնախոհ եւ աւելի խաղաղ լինելու. մինչ անմշակ մնալով՝ կրնայ դառնալ հետզհետէ աւելի դաժան, կոյր, անձկամիտ եւ խռով։

Խիղճը, իր խորքին մեջ, բարիին զգացումն է. մինչ բանը անոր խորհուրդը, մտածումն իսկ է: Արդ, ինչպես ամեն զգացական վիճակ կրնայ վրիպիլ՝ եթե իմացական ազդեցութենէ մը չուղղուի, նոյնպէս խիղճը, որպէս զի չկարկամի եւ չմթագնի, պէտք ունի բանականութեան լոյսին: Այս է պատճառը որ մարդ էակին մեջ խիղճը էապէս հոգեբանական վիճակ (= գիտակցութիւն, խղճմտանք) կ'ըլլայ՝ մտաւորական կարողութեանց զարթումէն վերջ միայն:

Միտքն է խիղճը ներուժող ազդակներու ամենէն ընտիրը: Մաքուր սիրտի տէր մարդը, երբ կ'ունենայ նաեւ արթուն միտք, կրնայ լինիլ իրօք եւ ճշմարտապէս խղճամիտ. այսինքն կարող կ'ըլլայ իր զգացումներուն թափը սանձահարել եւ ուղղել դէպի բարի եւ պարկեշտ նպատակի մը արդիւնագործումը: Լաւագոյն միջոցը, ուրեմն, որով հնար կ'ըլլայ դաստիարակել կամ մշակել խիղճը, զայն մտքին հետ յարաբերութեան մեջ պահելու կերպն է: Առողջ խիղճը՝ միտքով լուսաւորուած սիրտին եւ սիրտով կենդանացած միտքին դաշն համադրութիւնն է, որ խաղաղ, պայծառ եւ անդանդաղ գործունէութեան մը կը լծէ հոգին, բարութեան անաչառ, զուարթ եւ կորովի ներշնչումներով զօրացնելով զայն:

Իր կոչումին սրբութեան զգացումն ունեցող գործիչը անհրաժեշտ է, որ համոզումի մը պայծառութեամբն զգայ իր խիղճին այդ վիճակը. վասն զի անկէց՝ այդ զգացումէն է որ պիտի ծնի իր մեջ աղբիւրը անմեղ ինքնավստահութեան եւ կամքի՝ ամէն բանի մեջ բարի վարմունքը (=բարութեան գնացք) ունենալու, իր պարտականութիւնները պարկեշտութեամբ կատարելու եւ իր հոգւոյն այդ ներքին եւ կրաւորական վիճակը բովանդակապէս փոխարկելու համար արտաքին եւ ներգործական կեանքի մը բարիքներուն, յօգուտ ամէն անոնց՝ որոնց հետ տեական հաղորդակցութեան մը մեջ կը դնեն զինքը, գիտակցութիւնը իր պաշտօնին եւ հայեցողութիւնը իր մտատիպարին:

Խիղճը կատարելագործելու կամ դաստիարակելու երկրորդ եւ անհրաժեշտագոյն միւս միջոցն է միտքին ընտելութիւնը Աստուծոյ խոկումովը սնանելու եւ անկէ ընդունելու իր բարոյական եւ կրօնական զգացման եւ յառաջդիմութեան լրումը: Վասն զի բուն քրիստոնէական տեսութեամբ, զոր Առաքեալը կը պարզէ այլուր (Փիլիպ. Բ. 13), Աստուծոյ գաղափարն է որ մարդուն հոգւոյն մեջ նախ կը շինէ կամենալու եւ կարենալու միտումները, իր հաճութեան համեմատ իրագործելու համար ինչ որ բարի եւ փրկարար է մեր ճակատագրին համար, եւ յետոյ, իբրեւ սկիզբ յափտենական խաղաղութեան, որուն լիակատար եւ պատարուն արտայայտութիւնն է տիեզերական մեծ ներդաշնակութիւնը, հոգիին կուտայ ճշմարիտ անդորրը, մաքրելով եւ սրբելով խիղճը մեռելոտի գործերու հետքերէն եւ հետեւանքներէն, այսինքն սրբագործելով զայն մեղքի ապականիչ խմորումներէն եւ նորոգելով աստուածային սիրոյ ներշնչութեամբ:

Առանց Աստուծոյ գաղափարին, պարտականութիւնը կը կորսնցնէ իր

օրինական հաստատումին (sanction) հիմք, որ է ըսել թէ Աստուած է բարոյականութեան խարխսխն ու զօրութիւնը: Անոր խորհուրդը, եւ այդ խորհուրդով կենագործուած սկզբունքներուն հայեցողութիւնն է որ պիտի մաքրէ եւ մարզէ, դաստիարակէ եւ զօրացնէ խիղճը, հոգիին աչքը, որ միայն կրնայ տեսնել եւ ճանչնալ ճշմարտութիւնը եւ արդարութիւնը, եւ անթարթ պշուցումով յառիւ բարիին, իբրեւ յաւերժական անբծութիւններուն մէջէն նշուող սեւեռակէտի մը:

Իսկ այդ հայեցողութիւնը կը լինի այնքան աւելի բարձրօրէն հզօր եւ կենդանի, որքան աւելի տոգորուած ըլլայ ան Յիսուսի մարդեղութեան զգացումովը, Անոր կեանքին խելամտութեամբը, Անոր մահուան մտածումովը, եւ այն համոզումով մանաւանդ թէ Անոր Յարութիւնը, որ պսակն է Իր փրկագործական պաշտօնին, փառաւորումն է պարզապէս Իր հովուական մեծ դերին, ի վարձ՝ Իր սիրելի հօտը ազատելու եւ վերագնելու համար Իր կատարած արեամբ զոհաբերութեան, որով կնքուած է Աստուծոյ եւ մարդկութեան միջեւ կատարուած յաւիտենական դաշինքը:

Քրիստոսով՝ Աստուծոյ մեր մէջ ներկայութեան, եւ Քրիստոսով դարձեալ, մարդուն առ Աստուած ձկտումին գիտակցութեամբ լուսաւորուած միտքն է որ իր հակակշիռին ենթարկելով խիղճը, պիտի ուղղէ զայն դէպի ճշմարիտը եւ բարին:

Ուշիմ եւ երկիւղած մարդն է որ իրապէս կրնայ ըլլալ խղճամիտ:

Թ.Ե.Գ.